

Oxu, gərəyin olar

KOMPLİMENT

İsmayıl KAZIMOV,
professor

(Əvvəli ötən sayımızda)

Son ördək kimi üzürsən: Elo bil, göydon enən möləksən. Sanki ulduzlar kimi sayırsın... Son altmız faiz gözəl-sən, tövsüf ki, yerdə qalan gözəlliyi geyiminlə örtülü: Monim səhərim kofe ilə başlamır, sənin düşünclə... Sən on klassik qızsan. Dünyada təyin-borabörin yoxdur. Sən moni, şübhəsiz, baxışların "baş" üçürsən. "Sənə" kəsməklə, "bəzək" düzək lazımdır. Bu sənə aidiyyəti deyil, sənə ona qarşı ehtiyac yoxdur; Gözəllik - bu, sənin ləyaqətindir, ləqəbindir, uşaqlıqda ikinci adıdır; İdeal insan olmur. Mən ki, uşaq deyiləm; Axı siz elo demirsiniz: Sən on adı bir qızsan; Sən təkrarsız və unikal (nadir) qızsan; Sənin manerən (ədan, xasiyyət, adət, oturmuş, duruşun, vərisin) əladır və bir qaydasızlıq yoxdur; Sən həmişə monim, "axımda" _hərmoniya _ahagədarlığı yaradarsın: Nazlanla-nəzvanə gəni Səlatın; Bütün qızlar səvir; Mən sənə güllə müqayisə edirəm.

Sonuncu ilə bağlı bir komplement: Abbas kişi kənddən şəhərə gəlir. Bacısı oğlu Qəzənfer müəllimlə. Müəllim bacısından gəzir. Birdən soruşur: **Qəzənfer, bu qadın?** Qəzənfer cavab verir: "Yox, Abbas kişi qızlıqdır. Abbas kişinin də qulağı heç eşitmirəm, yəni-dən bir də tokar soruşur. Qəzənfer, bu gildir? Müəllim yəno de dediyimi tokar edir. "Yox, Abbas kişi, dedim axı qız gildir. İndi kişi "eşidir". - Ho, dedim axı gildir."

Bu olmuş lotifdə komplement-ironiya vardır. Yəni komplementin bir növü də ironiyadır, kinayədir. Danışq dilimizdə olduğ kimi, bədii ədəbiyyatımızda da komplementlərdən yararlanılır çox istifadə edilir.Mir Cəlal, Sabit Rəhman və başqaları Bu osada tədqiqatlar aparmaq olar.

Komplement-ironiya-ambivalent ifadə vasitələrindən biridir. Kommunikativ ifadə növü "səstə" ifadəsinə mənşəlidir.

Komplement-ironiyalarda aşağıdakı keyfiyyətlər olur:"eniş, təməlini qoymaq, müsbətlik, uğurluq, lüzum, ehtiyac, küsünməq və s.

Komplement, kommunikativ mədəniyyətdir, emosional faktorlara malikdir, qarşılıqlı emosiyamı ifadə edir.
Komplement insan həyatında qeyri-adi niyyət fəvvaridir.

Dildə potensial termin kimi «psəvdə-komplement» sözləndir istifadə olunur. Yalan, uydurma, böhtan, iftira, şər istiqamətlanmış səylərim psəvdə-komplement janrlarındanır.

Bəzi şəxs adlarını mahiyyət və məzmununda da komplement olur: Əzəmət, Aido, Aygül, Heydər, Alla, Almaz, Albina, Əmir, Aslan, Anna, Vera, Boris və s.

Komplementin meydana gəlmiş osassız və sərbəhsiz və gözənilməyən deyil. Həyatda hər hansı bir hadisə, məcərə dolu həyat, isti atmosfer, dostluq, yoldaşlıq telləri bu nitqi formalaşdırır.

Orijinal, «prikol» (saşçə) komplementlər də çoxdur. Bu komplementi bəzilər başa düşmür, dərək etsələr ədalət də ola bilər. Belələri təhlükə yaradan komplementlərdir.

Bəzən müasir oğlanlar gileyönlər: Monim qızlara demək istədiyim komplementlər heç vaxt alınmur. Bu zaman qızların yanında olur olmur.

«Qərtilə» komplementlərə» axtarışında, da söhbət gedir.

Oxşar komplementlər: Ömrümdə bu cür tərs, inad adam görmüşəm. «**Onun kimi**» sözləndən də istifadə olunur: **Onun kimi nazakətli qız görmüşəm.**

Bir jurnalist qız etiraf: «Şəxssən mənə komplement lazımdır. Komplement məni özümə yaxşı hiss edirəm. Komplement əsəblərimə toxunur. Bil-mək olmur ki, komplement doğru deyir, ya ədəmi elo salır»

Komplement haqqında sitat və aforizmlər də yaradılmışdır: Nə zaman qadmla komplementə danışmışam, o zaman onu sakitcəsinə təhqir edərsən (G.Matyuşov).

Komplement örtülü biçimə inandır-madır, razı salmaqdır, məsləki ifadə etməkdir, bəzən isə öksinə açığatmaqdır, hörmətdən salmaqdır, həmçinin incəlikdir, zərflikdir.

Komplement bir sevonlərin arthazır-lığıdır (G.Matyuşov).

Komplement doğruluğunun gerçəkliyi-dir (Xuəq Şteynxayə)

Komplement sən, xoş münasibətlərin ifadə vasitəsidir. Bu yolla yaxın adamlara müraciət olunur.

Komplement dialoqda, diskursda adresatın əbradır. Bu, savadlı, effektiv, gözəl nitq, dil şəxsiyyətinin uğuru-dur.

Komplement hamı üçün hadisədir, ki nofor yaxud bir nofor üçün.

Komplementlərdən xüsusi səy, təcrübə tələb olunur, onu demək bacarığı, istedadı olmalıdır və ya formaləşdirilməlidir. Komplementi qəbul edən adam özünə fikir verir, geyimini, nitqini, davranışını dəyişir yaxud qaydasına qoyur.

Sosial şəbəkələrdə də yazılmaqlıdır. Komplementlərə təsadüf olunur. Monim feq dostlarımdan Teymur Körim-linin, Fəriz Çobanoglunun, Ölirza Xo-lollinin, Nisə Bayramolinin və b. yazılma-rında bu motiv güclüdür.

Komplement kommunikativ mahiyyətdir, kommunikativ intensivsiyandır (niyyət və məqsəd) holl olunmasında

Komplementin taktikası- qarşılıqlı əlaqə şəraitində, fikri ifadəetmədo üsul və vasitələrin məcususudur. Komplementlərdən birinci və ikinci sosial münasibətlər oməkəşliq, həmyörlük, imitaziya ünsiyyət şəraitində istifadə olunur. Komplementin taktikası güc, səlahiyyət anında kommunikasiyada gərəkəklişir. Bundan əlavə, bu taktika variativlik, kommunikativ yanaşma və leksik-qrammatik resurslar (ehtiyatlar) və həmsözlərlərin «güclənmə» paritəsinin şələnlən-məsi notiasında reallışır.

Bu taktika diskursiv şəraitədə baş ver-diyi üçün xüsusi önəm dəşiyir. Hər şey-dən öncə, gündəsi münasibətləri müəy-

yənələşdirir. Bir də dilin sosial variantla-rını, komplementin kommunikativ strate-giyasını dəqiqləşdirir.

Antroposentrik yanaşma ilə praqmatik monada komplementin taktikası üçün məliorativ kommunikativ strategiya gər-çəkəklişir. Komplementin taktikasının tər-viri praqmatik nöqtəyi-nəzərdən dənəşin kommunikativ intensivsiyasını, qarşı-lıqlı münasibətlərini müəyən edir və onun effektivliyini (uğuru) komminkantlar arasında sosial məsafənin gözənilmə-sindən ibarətdir. Komplement ünsiyyət-də iştirakçılarının məhrəbqan münasibət-lərini müəyən edir, onlara dənəşin əlavə-per-ektivliq əlaqə atmosferi üçün inam forma-ləşdırır. Sosial və emosional nitq, takti-sini adresata ötürür. Nəvaziş, əziətləmə, həmohəmət, iltifat, məhrəbanlıq, bəzən də yalvarlıq məzmununu ifadə edən şəkil-qıldərdən, söz və ifadələrdən istifadə olunur. Bu gün çox sayda nazəkətli bil-dirən sözlər həmə də ironik məzmunu ifadə edir. Məs: biri birinə deyir: Halal olsun, sən həmədən savadlısən... Həmə-səhbət həmə, inanır. Demək, komplement, səyləməkdə inam müəyyən dəmədərdə rol oynayır. Belə komplementlər neqativ kommunikasiya yaradır. Eftirlik səyləmlər, paratell konstruksiyalar, bədii-ritorik suallar bu funksiyaları yerinə yetirir. Tipik kommunikativ situasiya komplementlər üçün sosiyoivi olamətdərdənir. Minimal dialoqi vahiddən ibarət ilokuvativ replikalər inisiativ mənsəbləni müəy-ənəşdirir. Qarşılıqlı əlaqə və mənəş-ərbətə komplement taktikası öz ritual-təbiətini qoruyub saxlayır və müxtəlif tip emosional-qiyəmələndirici diskurslarda şəxsiyyətlərərəsi münasibətlərinin həməniya-həməq yaradılması funksiyasını yerinə yetirir. Bu cəhətdən sosioloqivisti-kə komplement birinci və ikinci sosial münasibətlər qurduğunu öyrənilir. Müxtəlif məsafə saxlamaqla qarşılıqlı ünsi-yyət əlaqəsi yaranır. Adresant və adresatın sosial funksiyası yerinə yetirilir.

Nəticə
Komplement kiçikli jandır və bu janr ekolinqvistik aspektlərə malikdir. Sosial məkəndə komplement ulu semantik-funksional məkəmi ilə adekvat təşkil edir. Komplementin müasir sosial və linqvistik tərtibli inisiativlərdə şəxsiyyət bəzəsi qarşılıqlı əlaqə və münasibətlər müəyyənəşdirir. Bu, qarşılıqlı əlaqələr haqqında nitq janrıdır. Komplement mühüm funksional əla-mətlərə malikdir. Komplement nitq etiketi elementidir və müəyənəşdiricilərsə ünsiyyətə ədəm edir.

Komplement və yaltacısına torif Azərbaycan dilində də empatiyamı geyməməlişir, bəyənələşdirir, məyənətəşir. Tədqiqat göstərir ki, komplement integrativ kommunikativ vahiddir. Bir növ komplement obrazın fokusuşdur. Tahlihdə integrativ yanaşma yolu ilə bu yeni sahənin inkişaf və perspektivləri müəyyənəşdirir. Müəyyənəşdirir ki, komplement ritorik strategiyadır. Diskursiv çərçivədə meydana çıxır. Müəyyən fikir və mülahizədir.

Bələliklə, komplement hər hansı bir xalqın milli xarakterini aydınlaşdırır. Adresantın məqsədi adresədəta komplement vasitəsilə reaksiya yaratmaqdan ibarətdir.

Nəhayət, komplement adresatın obrazını cəmləndirir. Komplement manipulya-

tiv vasitədir və nitq aktında intensional (arzu, niyyət, məqsəd güdən) dərəcədir. İlokuvativ məqsəd dəşiyir.

Komplement «İhan, təb, ruhanına, ehtiras, çəşqən, təkriəkdici, qizətdirci» xüsusiyyətlərə malikdir. Nitq aktında qarşılıqlı əlaqəyaradıcı funksiyadaşiyir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

Бахтин М.М. Проблема речевого жанра. - Собрание сочинений в семи томах. М., 1997, т.5.
Вострикова Е.С. Комплимент как одна из форм фантического общения. - ...канд.филол.наук. Санкт-Петербург, 2009.
Мушрова Е.В., Камалимова, кав. первичный речевой жанр. Автореф. дис. ...канд.филол.наук. Ташанр, 2007.
Леоньев В.В. Дуалкаий жанр комплименты в экологическом аспекте. Журнал. Экология языка и коммуникативная практика. Языковедение и литературоведение. 2015.
Пивов В.М. Ирония как феномен культуры. Петропаводск, 2000.
Седов К.Ф. Комплименты-речевой жанр суггестивного дискурса/Жанры речи. Саратов, 2011. Вып. 7. Жанр и языковые личности.
Юнаковская А.А. Комплимент как часть общения общедидракторной сферы/Жанры речи. Саратов, 2009. Вып. 6. Жанр и язык.
Зверева Е.В. Коммуникативная речевая ситуация. - Комплименты. Дис. ...канд.филол.наук. М., 1992, 330 с.
Литина Т.В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах. М.: Изд во РУДН, 2003, 316 с.
Леоньев В.В. «Комплимент», «Лесть», «Похвала» в структуре английской языковой личности. Автореф. дис. ...канд.филол.наук. Волгоград: БГУ, 1999, 26 с.
Миронова П.С. Комплименты и их роль в общении. Проблемы языковедения и литературоведения. Лингвистический аспект. Пермь, 1999, с.35-21.
Овчинникова Е.В. Лингвостилевая специфика речевого жанра «комплимент». Дис. автореф. кандидаты филол.наук. Журнал. Экология языка и коммуникативная практика. Языковедение и литературоведение, 2017.
Александрова О.А. Дискурсивные тактики комплиментов в английской речевой ситуации: гендерный аспект/Современные парадигмы языка. VII международная междисциплинарная конференция (г. Нижний Новгород), 14-15 апреля 2011 г.) Нижний Новгород: ННГУ им. П.А.Добролюбова, 2011, с.6-11.
Трифанова Н.Г. Коммуникативные стратегии комплиментов и проблемы лингвистики речевого этикета/Язык и модель мира: сб. науч. Тр. М., 1993, вып. 410, с.27-39.
Жукуватий Ю.В. Тактика речевого этикета: особенности русского и английского комплиментов на материале художественных произведений XIX XIX века. Дис. канд.фил.на. Челябинск, 2009, 191 с.
Коробков И.В. Тактика комплиментов в англоязычном общении. Журнал. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Языковедение и литературоведение, 2018.
Нечев Тату Хмелев. Комплимент и способы его призыва в современной русской и внешней коммуникатива. Автореф. Дис. ...канд.филол.наук. Москва, 2014.